

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMDE ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUKLARIN SERBEST OYUN DİNAMİKLERİZühal GİZİR¹ Buse KOÇAK²

Makale Bilgisi	Özet
Araştırma Makalesi	Bu çalışma, okul öncesi eğitimde özel gereksinimli çocukların serbest zaman oyunlarına odaklanmıştır. Yapılan bu çalışmada özel gereksinimli çocukların serbest oyun zamanındaki oyunlarının içeriğini ortaya koymak amaçlandığından nitel durum(vaka) çalışması desenlerinden olan "gözlemsel vaka çalışması" deseni kullanılmıştır. Araştırma, Mersin ili merkez ilçelerindeki bağımsız anaokullarında öğrenim gören 40 özel gereksinimli çocuğu kapsamaktadır. Etik ilkeler doğrultusunda ailelerden bilgilendirilmiş onam alınarak, çocukların oyun davranışları açık ve kapalı alanlarda 8 hafta boyunca gözlemlenmiştir. Veri toplama sürecinde, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve uzman görüşleriyle şekillendirilen "Özel Gereksinimli Çocukların Oyunları Gözlem Formu" ile "Gözlem Güncesi" kullanılmıştır. Bulgular, özel gereksinimli çocukların oyun türleri ile tercih ettikleri oyun alanları arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Çocukların çoğunlukla paralel oyun davranışları sergilediği ve bedensel yetersizliği olan çocukların fiziksel oyunlara katılım göstermediği gözlemlenmiştir. Oyun süresi analizleri, çocukların 48-63 dakika arasında oyun oynadığını, bu süreçte sık sık materyal değişikliği yaptığını ancak oyun yapısında sınırlı değişiklikler gerçekleştirdiğini göstermiştir. Ayrıca, oyun sırasında iletişim sorunları, dışlanma, düşme ve yaralanma gibi çeşitli güçlüklerle karşılaştıkları tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar literatür ışığında tartışılmış, özel gereksinimli çocukların oyun deneyimlerini iyileştirmeye yönelik öneriler sunulmuştur.
<i>Makale Geçmişi:</i>	
Başvuru 17.11.2024	
Kabul 28.12.2024	
<i>Anahtar Kelimeler:</i>	
Okul Öncesi Eğitim, Özel Gereksinimli Çocuklar, Oyun	

FREE PLAY DYNAMICS OF CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION

Article Information	Abstract
Research Article	This study focuses on the free play activities of children with special needs in early childhood education. Since the aim of this research is to reveal the content of play during free play time among children with special needs, the "observational case study" design, which is one of the qualitative case study methods, was employed. The research encompasses 40 children with special needs attending independent preschools in the central districts of Mersin, Turkey. In line with ethical principles, informed consent was obtained from families, and the children's play behaviors were observed over eight weeks in both indoor and outdoor settings. During the data collection process, the "Observation Form for the Play Activities of Children with Special Needs," developed by the researchers and refined through expert consultation, as well as an "Observation Diary," were utilized. The findings revealed a relationship between the types of play activities of children with special needs and their preferred play areas. It was observed that children predominantly engaged in parallel play behaviors, and those with physical disabilities did not participate in physical play activities. Analyses of play duration indicated that children played for 48 to 63 minutes, frequently changing materials during this period, yet making limited changes to the structure of their play. Additionally, various challenges such as communication problems, exclusion, falls, and injuries were identified during play activities. The results of the study were discussed in light of the existing literature, and recommendations were provided to improve the play experiences of children with special needs.
<i>Article History:</i>	
Received 17.11.2024	
Accepted 28.12.2024	
<i>Keywords:</i>	
Early Childhood Education, Children with Special Needs, Play.	

Kaynakça Gösterimi: Gizir, Z. ve Koçak, B. (2024). Okul öncesi eğitimde özel gereksinimli çocukların serbest oyun dinamikleri. *Eğitim Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 5(2), 26-38.

¹ Dr.Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, zuhalgizir@mersin.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-8014-8392

² Bilim Uzmanı, Toroslar Bahriye Anaokulu, busekocak87@gmail.com, Orcid ID: 0009-0006-2355-3267

1. GİRİŞ

Oyun, çocukların öğrenme ve gelişim süreçlerinde doğal bir deneyim olarak ortaya çıkan önemli bir etkinliktir (Çalışandemir, 2014). Özellikle okul öncesi dönemde oyun, çocukların toplumsal kuralları öğrenmesi, sosyalleşmesi ve problem çözme becerileri geliştirmesi açısından temel bir araçtır (Duruoalp ve Aral, 2015). Araştırmalar, oyunun yaratıcı problem çözme, iş birliği ve akran ilişkilerindeki popülerlik gibi becerilerle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Goldstein, 2012). Aynı zamanda, oyun, çocukların duygusal ifade becerilerini geliştirmesi ve fazla enerjilerini boşaltması için bir fırsat sunar (Christie vd., 1999; Duman, 2010).

Okul öncesi dönemde uygun oyun ortamlarının sağlanması, çocukların gelişim süreçlerini desteklemede kritik bir rol oynamaktadır. Çocuklar için ideal bir oyun ortamı, açık ve kapalı alanların birbiriyle uyumlu bir şekilde tasarlanması ve bu alanlar arasında akışın sağlanmasıyla mümkün olur (Frost, Wortham ve Reifel, 2008). Bu tür bir ortam, çocukların psikomotor, sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek için hem zengin uyarıcılara sahip hem de esnek bir yapıda olmalıdır (Almon, 2003). Ancak, çevresel faktörlerin etkisi bu ihtiyacı daha da önemli hale getirmektedir. Kentleşme, trafik yoğunluğu ve teknoloji bağımlılığı gibi unsurlar, açık alan oyunlarının çocukların gelişimindeki yerini güçlendirirken (Önal, 2017), açık alanların çocuklara sunduğu çevreyi keşfetme, merak duygusunu geliştirme ve özgüven kazanma gibi fırsatlar bu önemi daha da pekiştirmektedir (Cevher Kalburan ve Tenikeci, 2021). Bu doğrultuda, okul öncesi eğitim kurumlarının bahçeleri, hem açık hem de kapalı alanların etkili bir şekilde bir araya getirildiği ve çocukların gelişim süreçlerine anlamlı katkılar sağladığı önemli oyun ortamları olarak dikkat çekmektedir.

Özel gereksinimli çocuklar açısından oyun, eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır. Oyun, bu çocuklar için hem eğlenceli bir ortam sunar hem de gelişimsel zorlukların üstesinden gelmelerine yardımcı olur (Meral ve Cinisli, 2015). Oyun temelli öğretim yöntemleri, öğrenmenin kalıcılığını artırarak farklı öğretim etkinlikleri ile desteklenmesi gereken süreçleri zenginleştirir (Aydın, 2017). Bu bağlamda, okul öncesi eğitimde serbest oyun zamanının açık ve kapalı alanlarda planlanması, özel gereksinimli bireylerin öğrenme süreçleri açısından büyük önem taşımaktadır.

Özel gereksinimli çocuklar, normal gelişim gösteren çocuklardan farklı olarak bireysel hizmetlere ve kaynaklara ihtiyaç duyan bir grubu temsil etmektedir (Sucuoğlu, 2010). Bu çocukların topluma adapte olabilmesi ve bağımsız bir yaşam sürdürebilmesi için, özel eğitim programları, terapi hizmetleri, uygun eğitim materyalleri ve teknolojik destekler gibi kaynakların sunulması gerekmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, ülkemizde nüfusun %12,29'unu engelli bireyler oluşturmaktadır. Bu oran, 0-9 yaş grubu için %4,15 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2002). Bu durum, özel gereksinimli çocukların eğitim süreçlerinin planlanmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

Özel gereksinimi olan çocuklar, tıpkı normal gelişim gösteren akranları gibi çevreleriyle etkileşim kurma ve iletişimlerini sürdürme ihtiyacı duyarlar (MEB, 2013). Eğitim sürecinin amacı, onların bağımsız yaşam becerilerini geliştirerek hayat kalitelerini artırmak ve daha bağımsız bir yaşam sürmelerine yardımcı olmaktır (Sarı ve İlik, 2014). Bu bağlamda oyun, özel gereksinimli çocukların gelişiminde hem eğitici hem de destekleyici bir araç olarak öne çıkmaktadır.

Oyun; çocuğun öğrenme, keşfetme, problem çözme ve kendini ifade etme becerilerini geliştirdiği bir süreçtir (Tuğrul, 2013; 2015). Çocuklar, oyun yoluyla dil becerilerini geliştirir, gelecekte karşılaşılabilecekleri durumlara hazırlanır ve sosyal-duygusal gelişimlerini destekler (Manwaring, 2011). Ancak özel gereksinimli bireyler için bu süreç daha karmaşık ve dikkat gerektirir. Bu çocukların oyunlarının yapısı, yoğunluğu ve çeşitliliği genellikle akranlarına kıyasla farklılık gösterir (Frey ve Kaiser, 2011). Bu nedenle, öğretmenler ve eğitimciler, bu çocukların oyun deneyimlerini desteklemek adına özel düzenlemeler yapmalıdır (Metin, Şahin ve Şanlı, 1999).

Özel gereksinimli çocuklar ise normal gelişim gösteren akranlarından farklı olarak bireysel hizmetlere ve kaynaklara ihtiyaç duyan bir grubu temsil etmektedir (Sucuoğlu, 2010). Bu çocukların topluma uyum sağlaması ve bağımsız bir yaşam sürebilmesi için özel eğitim programları, terapi hizmetleri, uygun eğitim materyalleri ve teknolojik destekler gibi kaynakların sunulması gerekmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, ülkemizde nüfusun %12,29'unu engelli bireyler oluşturmaktadır. Bu oran, 0-9 yaş grubu için %4,15 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2002). Bu durum, özel gereksinimli çocukların eğitim süreçlerinin planlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Eğitim sürecinin temel amacı, bu çocukların bağımsız yaşam becerilerini geliştirerek hayat kalitelerini artırmak ve daha bağımsız bir yaşam sürmelerine yardımcı olmaktır (Sarı ve İlik, 2014).

Oyun, özel gereksinimli çocukların gelişiminde hem eğitici hem de destekleyici bir araç olarak öne çıkmaktadır. Çocuklar, oyun yoluyla dil becerilerini geliştirir, gelecekte karşılaşılabilecekleri durumlara hazırlanır ve sosyal-duygusal gelişimlerini destekler (Manwaring, 2011). Ancak özel gereksinimli bireyler için bu süreç daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu çocukların oyunlarının yapısı, yoğunluğu ve çeşitliliği genellikle akranlarına kıyasla farklılık göstermektedir (Frey ve Kaiser, 2011). Bu nedenle öğretmenler ve eğitimciler, bu çocukların oyun deneyimlerini desteklemek adına özel düzenlemeler yapmalıdır (Metin, Şahin ve Şanlı, 1999).

Okul öncesi eğitim kurumları, özel gereksinimli çocukların serbest oyun deneyimlerini anlamak ve desteklemek için önemli bir platform sunmaktadır. Çocukların serbest oyunlarındaki davranışlarının gözlemlenmesi, onların ilgi alanlarını, güçlü ve zayıf yönlerini anlamak için kritik bilgiler sağlamaktadır (Aykara, 2017). Ancak bu konuda yapılan çalışmalar sınırlıdır ve özel gereksinimli çocukların oyun deneyimlerinin detaylı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmada, okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören özel gereksinimli çocukların serbest oyun davranışları ve oyun tercihleri incelenerek, bu süreçlerin çocukların genel gelişimine olan katkıları değerlendirilecektir.

1.1. Araştırma Soruları

Bu araştırmanın temel problemi, “Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören özel gereksinimli çocukların serbest oyun zamanındaki oyunları nasıldır?” sorusuna cevap aramak olmuştur. Bu problem çerçevesinde aşağıdaki alt sorulara yanıt aranmıştır:

1. Özel gereksinimli çocukların devam ettikleri okul öncesi eğitim kurumlarında oyunlarının yapısı nasıldır?
2. Özel gereksinimli çocukların en sık oynadıkları oyun türü nedir?
3. Özel gereksinimli çocukların en sık tercih ettiği oyun materyali türü nedir ve bu materyalleri kullanımı nasıldır?
4. Özel gereksinimli çocuklar, serbest oyun zamanında ne kadar süre oyun oynamıştır?

Bu çalışmada elde edilen bulgular, özel gereksinimli çocukların oyun tercihlerini ve oyun deneyimlerini detaylı bir şekilde ortaya koymuş; oyun temelli eğitim süreçlerinin etkinliğini artırmak adına önemli veriler sunmuştur. Araştırma sonuçlarının, özel gereksinimli çocukların öğrenme ve gelişim süreçlerine yönelik daha uygun ve etkili yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, okul öncesi dönem özel gereksinimli çocuklarının serbest oyun zamanlarındaki oyunlarının içeriğini farklı boyutlarda ortaya koymayı amaçlayan nitel bir araştırma olarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalar, araştırmanın yapıldığı doğal ortamı anlamaya ve tanımlamaya odaklanan, tümevarımcı ve esnek bir süreci benimseyen araştırma türleridir (Merriam, 2018; Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden durum (vaka) çalışması tercih edilmiştir. Durum çalışmaları, sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi amacı taşıyan bir desendir (Merriam, 2013). Ayrıca, durum çalışmaları, belirli bir odak noktasına sahiptir ve çeşitli değişkenlerin etkileşimlerini derinlemesine inceleyerek olguların daha iyi anlaşılmasını sağlar (Büyüköztürk vd., 2016; Creswell ve Plano-Clark, 2007; Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Araştırma kapsamında, bir okul öncesi eğitim kurumuna devam eden özel gereksinimli çocukların serbest oyun zamanlarındaki oyunlarının içeriğini ortaya koymak amaçlandığından “gözlemsel durum (vaka) çalışması” deseni kullanılmıştır. Bu desende, araştırmanın gerçekleştirilmesi için yarı yapılandırılmış bir gözlem aracıyla çocukların davranışları doğal ortamlarında gözlemlenmiştir. Doğal gözlemler, bir davranışı müdahale edilmeden ve olduğu haliyle inceleme imkânı sunar (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Mersin ili Toroslar, Akdeniz, Yenişehir ve Mezitli ilçelerinde bulunan İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı bağımsız anaokullarına devam eden toplam 40 özel gereksinimli çocuk oluşturmuştur. Çalışma grubundaki çocukların yaş ortalaması 64 ay olarak belirlenmiştir.

Çalışma grubunun seçimi, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Ölçüt örnekleme yöntemi, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan durumların seçilmesi esasına dayanır (Büyüköztürk vd., 2016; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmada çalışma grubunun belirlenmesinde şu ölçütler dikkate alınmıştır:

1. Özel gereksinimli çocukların sayısının yeterli olması: Araştırma yapılan anaokullarındaki özel gereksinimli çocukların sayısı önceden tespit edilmiştir.

2. Okulların fiziksel koşulları: Okulların evrensel tasarım ilkelerine uygun olup olmadığı kontrol edilmiş; sınıf içi öğrenme merkezleri ve materyallerin bol olduğu, geniş bir dış mekâna sahip anaokulları tercih edilmiştir.
3. Kolay ulaşılabilirlik: Araştırmanın zaman, bütçe ve iş gücü sınırlılıkları göz önüne alınarak kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir kurumlar seçilmiştir.
4. Gönüllülük esasına dayalı katılım: Araştırmanın içeriği, kapsamı ve koşulları okul idaresiyle paylaşılmış; çalışmaya gönüllü olarak katılım gösteren kurumlar araştırmaya dâhil edilmiştir.

Araştırma kapsamında, Mersin ilinin Toroslar, Akdeniz, Yenişehir ve Mezitli ilçelerinde her ilçeden 10 bağımsız anaokulu seçilmiş ve bu okullarda öğrenim gören 40 özel gereksinimli çocuk araştırmaya dâhil edilmiştir. Çalışma grubunun demografik özelliklerine Şekil 1 'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Değişkenler	Kategoriler	N
Çocuğun Yaşı	64 ay	40
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	14
	Erkek	26
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	11
	1	14
	2	10
	3 ve daha fazla	5
Kardeşin Özel Gereksinim Durumu	Var	1
	Yok	39
Çocuğun Özel Gereksinim Türü	İşitme Yetersizliği Olan	4
	Zihinsel Yetersizliği Olan	4
	Bedensel Yetersizliği Olan	3
	Otizm Spektrum Bozukluğu Olan	8
	Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan	3
	Dil ve Konuşma Güçlüğü olan	15
	Down Sendromu olan	3
Devamlı Kullandığı Cihaz	Var	3
	Yok	37
Okul Öncesi Eğitime Devam Süresi	Yeni başlamış	32
	1 yıl	8
Annenin Yaşı	30-35 yaş	18
	36-41 yaş	12
	41-46 yaş	10
Babanın Yaşı	30-35	9
	36-41	11
	41-46	13
	46-51	7
Annenin Eğitim Durumu	Okur Yazar	44
	Okur Yazar Değil	8
	İlkokul	18
	Ortaokul	5
	Lise	4
	Lisans	1
Babanın Eğitim Durumu	Okur Yazar	7
	Okur Yazar Değil	2
	İlkokul	5
	Ortaokul	7
	Lise	17
	Lisans	2
Annenin Çalışma Durumu	Çalışıyor	2
	Çalışmıyor	38
Babanın Çalışma Durumu	Çalışıyor	39
	Çalışmıyor	1

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında, katılımcılardan veri toplamak amacıyla üç farklı araç kullanılmıştır: “Kişisel Bilgi Formu”, “Özel Gereksinimli Çocukların Serbest Oyun Gözlem Formu” ve “Gözlem Güncesi”. Bu araçlar, araştırmanın amaçlarını desteklemek üzere dikkatle tasarlanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu, çocuğun ve ailesinin demografik bilgilerini içeren toplam 13 sorudan oluşmaktadır. Formda, çocuğun yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, kardeşlerinin özel gereksinim durumu, özel gereksinim türü, sürekli kullandığı cihazlar ve okul öncesi eğitime devam süresi gibi sorular yer almıştır. Ayrıca, anne ve babanın yaşı, eğitim durumu ve çalışma durumu da forma dâhil edilmiştir. Katılımcıların genel durumlarının anlaşılmasını sağlayan bu form, araştırmanın temel verilerini desteklemiştir.

Özel Gereksinimli Çocukların Serbest Oyun Gözlem Formu, çocukların serbest oyun zamanlarındaki davranışlarını değerlendirmek için oluşturulmuştur. Form, oyun türü (bireysel, grupta, sembolik veya yapılandırılmış oyun gibi), oyun materyali türü ve kullanımı, oyun yapısı (kurallı ya da serbest), oyun süresi ve karşılaşılan güçlükler gibi beş temel boyuttan oluşmaktadır. Form hazırlanırken literatürdeki benzer çalışmalar incelenmiş, belirlenen boyutlar doğrultusunda bir taslak oluşturulmuş, ardından okul öncesi eğitim alanında uzman üç akademisyenin değerlendirmesine sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmış ve formun son hali oluşturulmuştur.

Gözlem Güncesi, serbest oyun gözlemleri sırasında elde edilen detaylı bilgilerin kaydedilmesi amacıyla geliştirilmiştir. Gözlem güncesi, çocuğun kod ismi, özel gereksinim türü, gözlem tarihi, gözlemin yapıldığı alan ve gözlem notlarını içermektedir. Günce, araştırmacıların sahada dikkat çeken olayları ve önemli durumları kaydetmesine olanak sağlamış ve verilerin derinlemesine analiz edilmesine katkı sunmuştur.

Bu veri toplama araçları, araştırmanın amacına uygun olarak birbirini tamamlayacak şekilde kullanılmış ve elde edilen verilerin güvenilirliği ile geçerliliğini artırmayı hedeflemiştir.

2.4. İşlem

Araştırmanın verileri, Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’ndan alınan onay ve Mersin İl Millî Eğitim Müdürlüğü’nden sağlanan izinler doğrultusunda, 2021-2022 akademik yılının güz döneminde toplanmıştır. Veri toplama süreci, özel gereksinimli çocukların serbest zaman oyunlarıyla ilgili gözlemleri kapsamakta olup her ilçe için 2 hafta olmak üzere toplamda 8 hafta içerisinde tamamlanmıştır. Araştırmada, her ilçeden seçilen 10 okula iki kez gidilmiş ve her bir çocuk, her gözlemde 20 dakika sınıf içinde, 20 dakika ise bahçede olmak üzere toplam 40 dakika gözlemlenmiştir. Çocukların gözlemleri, araştırma süresi boyunca dört kez tekrarlanmış ve her çocuk için toplamda 160 dakika süresince veri toplanmıştır.

Araştırma başlamadan önce, okul yönetimleri ve öğretmenlerle iletişim kurularak araştırmanın amacı detaylı şekilde açıklanmıştır. Öğretmenlerden, serbest oyun saatleriyle ilgili bilgi alınmış ve araştırma kapsamında gerçekleştirilecek gözlemler hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Bu doğrultuda, öğretmenler serbest oyun sürelerini hem sınıf içi hem de açık hava etkinliklerini içerecek şekilde planlamışlardır. Çocukların araştırmaya dâhil edilebilmesi için velilerle iletişime geçilmiş ve gerekli izinler alınmıştır. Veli izinleri, okul idaresinin rehberliğinde düzenlenen veli toplantıları sırasında sağlanmış, onam formları imzalatılmıştır.

Tüm çocukların çalışmaya katılımını sağlamak amacıyla, bazı durumlarda velilerle birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler, velilerin okula geldikleri zamanlarda yüz yüze yapılmış ve tamamen gönüllülük esasına dayanmıştır. Görüşme yapılamayan bir velinin bilgileri, ailenin izni alınarak okul yönetiminden temin edilmiştir. Görüşmeler sırasında araştırmacılar, kendini tanıtarak araştırmanın amacını ve sürecini detaylı şekilde anlatmış, katılımcı bilgilerinin gizli tutulacağını vurgulamıştır. Çalışma sırasında katılımcıların isimlerinin hiçbir şekilde kullanılmayacağı belirtilmiş, bunun yerine çocuklara kod isimler atanmıştır.

Veri toplama aşamasında ilk olarak, ailelerden kişisel bilgi formunu doldurmaları istenmiş ve bu formu dolduran ailelerin çocukları araştırmaya dâhil edilmiştir. İzin alınan çocukların, eğitim kurumlarında gerçekleştirilen serbest oyun etkinlikleri sırasında sınıf içi ve açık alan gözlemleri yapılmış, gözlem notları araştırmacılar tarafından kayıt altına alınmıştır. Araştırmacılar, gözlemler sırasında düzenli olarak günlük tutmuş ve elde edilen verileri ayrıntılı şekilde not almıştır. Tüm süreç boyunca etik ilkelere uygun davranılmış, katılımcıların kişisel bilgileri ve özel durumları gizlilik ilkesi çerçevesinde korunmuştur.

2.5. Verilerin Analiz Edilmesi

Araştırma verileri, yapılandırılmamış gözlem tekniği kullanılarak, araştırmacılar tarafından “Özel Gereksinimli Çocukların Serbest Oyunları” gözlem formuna yazılı olarak kaydedilen notlardan elde edilmiştir.

Her bir oyun gözlemi, çocukların doğal davranışlarını yansıtacak şekilde objektif bir anlayışla kayıt altına alınmış ve verilerin daha derinlemesine incelenebilmesi amacıyla kelime kelime çözümlenmiştir. Çözümlenen verilerin analizinde ise içerik analizi tekniklerinden biri olan tematik kodlama yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem doğrultusunda, özel gereksinimli çocukların serbest oyun etkinlikleri sırasında yapılan gözlemlerden elde edilen yazılı notlar, tez araştırmacılar tarafından eş güdümlü olarak analiz edilmiştir. Süreç boyunca yapılan kodlamalar ve tematik analizler dikkatle gözden geçirilmiş, verilerden elde edilen bulguların doğruluğunu artırmak amacıyla kategoriler oluşturulmuştur.

Her çocuk için, serbest oyun zamanında açık ve kapalı alanlarda ayrı ayrı gözlemler gerçekleştirilmiş ve bu gözlemler toplamda 8 hafta boyunca yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. Gözlem sırasında, gözlemlenen durumların herhangi bir yorum ya da varsayım olmaksızın olduğu gibi kaydedilmesine özen gösterilmiştir. Objektifliğin korunması amacıyla, gözlemler sırasında yalnızca o anda gözlenen olay ve davranışlar not edilmiştir. Yazılı olarak alınan bu notlar, daha düzenli ve analiz edilebilir hale getirmek için sonrasında bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu süreçte, katılımcıların gizliliğini sağlamak için gerçek isimler kullanılmamış, çocuklar kod isimlerle tanımlanmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin güvenilirliğini ve geçerliliğini artırmak amacıyla, veriler öncelikle okul öncesi eğitim alanında uzman iki farklı araştırmacılar tarafından bağımsız olarak analiz edilmiştir. Her bir araştırmacıların yaptığı analizler karşılaştırılmış ve bağımsız analizlerin sonuçları üzerinde karşılıklı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda, analizlerdeki farklılıklar tartışılmış ve ortak bir karar doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu iş birliği ile elde edilen analiz sonuçlarına son hali verilmiş ve verilerin nihai düzenlemeleri tamamlanmıştır.

Analiz sonucunda elde edilen bulgular, tematik başlıklar altında sınıflandırılarak detaylı tablolar halinde sunulmuştur. Araştırma kapsamında oluşturulan başlıca temalar şunlardır: “Oyun Türü”, “Oyun Materyali Türü ve Kullanımı”, “Oyunun Yapısı”, “Toplam Oyun Süresi” ve “Karşılaşılan Güçlükler”. Her bir tema için ayrı tablolar hazırlanmış ve bu tablolarda tüm çocuklara ilişkin detaylı bilgiler yer almıştır. Örneğin, “Özel Gereksinimli Çocuğun Oyun Türü” teması altında, çocukların özel gereksinim türlerine göre oynadıkları oyunlar alt kategoriler şeklinde ayrıştırılmıştır. Bu kategoriler, çocukların serbest oyun etkinliklerindeki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyacak şekilde yapılandırılmıştır.

Tabloların oluşturulmasında, gözlemler sırasında kaydedilen veriler detaylı şekilde işlenmiş, kategoriler ve alt kategoriler çocukların oyun davranışlarının daha iyi anlaşılmasını sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Her bir kategori, çocukların bireysel ihtiyaçlarını, oyun ortamına adaptasyonlarını ve oyun sürecindeki deneyimlerini anlamayı hedeflemiştir. Bu sistematik yaklaşım sayesinde, özel gereksinimli çocukların serbest oyun etkinliklerine ilişkin kapsamlı ve detaylı bir analiz sunulmuştur.

3. BULGULAR

Bu bölümde okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim öğretime devam eden özel gereksinimli çocukların serbest oyun zamanındaki oyunlarına ilişkin bulgulara dört ana kategori altında yer verilmiştir. Bu kategoriler; Oyun Türleri, Oyun Materyallerinin Türü ve Kullanım Şekli, Oyunun Yapısı, Oyun Süresi, Oyunda Karşılaşılan Güçlüklerdir.

Tablo 2. Özel Gereksinim Türüne Göre Tercih Edilen Oyun Türleri

Özel Gereksinim Türü	Dramatik Oyun	Yapı İnşa Oyunu	Doğal Materyallerle Oyun	Fiziksel Oyun	Karma Oyun
İşitme Yetersizliği olan	11	10	5	9	11
Zihinsel Yetersizliği olan	8	7	5	3	3
Bedensel Yetersizliği olan	8	5	6	0	5
Otizm Spektrum Bozukluğu olan	5	4	4	7	3
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan	4	6	2	19	8
Dil ve Konuşma Güçlüğü olan	10	30	11	6	4
Down Sendromu olan	4	5	4	15	3
<i>f</i>	50	67	37	59	37

Araştırmaya katılan özel gereksinimli çocukların oyun tercihleri, yetersizlik türlerine bağlı olarak belirgin farklılıklar göstermektedir. Bedensel yetersizliği olan çocukların fiziksel oyunlara hiç katılmamaları, dramatik oyunlara ise yoğun şekilde yönelmeleri, fiziksel sınırlılıkların oyun tercihlerini belirgin biçimde etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, dramatik oyunların fiziksel beceriden ziyade hayal gücüne dayalı olması nedeniyle bu çocuklar için erişilebilir bir alan sunduğunu göstermektedir. İştme yetersizliği olan çocukların dramatik ve karma oyunları tercih etmeleri, iletişim kısıtlarını beden dili ve jestlerle telafi etme çabalarını yansıtmaktadır. Zihinsel yetersizliği olan çocukların basit kurallar içeren dramatik ve yapı inşa oyunlarını tercih etmeleri, oyun seçimlerinde zihinsel süreçlerin önemli bir rol oynadığını işaret etmektedir. Otizm spektrum bozukluğu olan çocukların fiziksel oyunlara yönelmeleri ise bireysel olarak odaklanabilecekleri, belirli bir yapı gerektirmeyen aktivitelere olan yatkınlıklarını göstermektedir. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocukların fiziksel oyunlarda yoğunlaşmaları, enerjilerini yönlendirme ve boşaltma ihtiyaçlarını ön plana çıkarmaktadır. Dil ve konuşma güçlüğü olan çocukların yapı inşa oyunlarını sıklıkla oynamaları, iletişim gereksinimini minimize eden bireysel bir etkinlik tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Down sendromu olan çocukların fiziksel oyunlara ağırlık vermesi ise motor becerilerini geliştirme çabalarını ve sosyal etkileşim arayışlarını işaret etmektedir. Bu sonuçlar, özel gereksinimi olan çocukların oyunlarının yalnızca eğlence aracı olmadığını, aynı zamanda yetersizliklerini aşma, ihtiyaçlarını karşılama ve kendilerini ifade etme yolları sunduğunu açıkça göstermektedir.

Tablo 3. Tercih Edilen Oyun Materyalleri ve Kullanım Şekli

Mekân	Materyal Türü ve Kullanım Şekli	f
Açık Alan	Yapılandırılmış Materyallerin Gerçek Kullanımı	47
	Yapılandırılmış Materyallerin Sembolik Kullanımı	21
	Yapılandırılmamış Materyallerin Gerçek Kullanımı	36
	Yapılandırılmamış Materyallerin Sembolik Kullanımı	28
Kapalı Alan	Yapılandırılmış Materyallerin Gerçek Kullanımı	55
	Yapılandırılmış Materyallerin Sembolik Kullanımı	16
	Yapılandırılmamış Materyallerin Gerçek Kullanımı	46
	Yapılandırılmamış Materyallerin Sembolik Kullanımı	34

Tablo 3’de yer alan verilere göre, özel gereksinimli çocukların oyunlarında tercih ettikleri materyallerin türü ve kullanım şekilleri mekâna göre farklılık göstermektedir. Kapalı alanlarda yapılandırılmış materyallerin gerçek kullanımı (f=55) en fazla tercih edilen yöntem olurken, sembolik kullanımı (f=16) en az tercih edilen yöntem olarak dikkat çekmektedir. Bu durum, kapalı alanların düzenli ve belirli kurallara uygun oyunlara daha elverişli bir ortam sunduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, kapalı alanlarda yapılandırılmamış materyallerin gerçek kullanımı (f=46) ve sembolik kullanımı (f=34) da dikkat çekici düzeydedir; bu da çocukların yaratıcılıklarını ifade etme ve bağımsız oyun senaryoları geliştirme eğilimlerini yansıtmaktadır. Açık alanlarda ise yapılandırılmış materyallerin gerçek kullanımı (f=47) en sık tercih edilen yöntem olarak öne çıkarken, sembolik kullanımı (f=21) daha düşük bir oranda kalmaktadır. Bunun yanında, yapılandırılmamış materyallerin hem gerçek (f=36) hem de sembolik kullanımları (f=28) açık alanlarda belirgin bir şekilde tercih edilmektedir. Açık alanların genişliği ve serbestliği, çocukların yaratıcı ve özgün oyunlar oynamalarına daha fazla olanak tanımaktadır.

Genel olarak, veriler, yapılandırılmış materyallerin özellikle kapalı alanlarda daha sık kullanıldığını, yapılandırılmamış materyallerin ise hem açık hem de kapalı alanlarda çeşitlilik sunduğunu göstermektedir. Çocukların materyal kullanım şekilleri, hem fiziksel mekânın özelliklerine hem de bireysel tercihlerine bağlı olarak şekillenmektedir. Bu da onların oyunlarını, çevresel faktörlere ve materyalin işlevselliğine göre uyarlama becerilerini ortaya koymaktadır.

Tablo 4. Serbest Zamanda Oynanan Oyunun Yapısı

Özel Gereksinim Türü	Yalnız Oyun	Paralel Oyun	Birlikte Oyun
İşitme Yetersizliği olan	19	13	14
Zihinsel Yetersizliği olan	14	9	3
Bedensel Yetersizliği olan	3	16	5
Otizm Spektrum Bozukluğu olan	9	11	3
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan	5	14	20
Dil ve Konuşma Güçlüğü olan	15	25	21
Down Sendromu olan	16	9	6
<i>f</i>	81	97	72

Tablo 4'teki veriler, özel gereksinimli çocukların oyun yapılarının, bireysel farklılıkları ve özel gereksinim türlerine göre çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. En sık tercih edilen oyun türü paralel oyun (f=97) iken, en az tercih edilen tür birlikte oyun (f=72) olmuştur. Bu durum, çocukların buldukları dönemin gelişimsel özelliklerine uygun şekilde, diğer çocuklarla yakın ancak sınırlı etkileşim içeren oyunları tercih ettiğini göstermektedir. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan çocukların birlikte oyunları (f=20) daha fazla tercih etmesi, sosyal etkileşim isteğiyle ilişkili olabilirken; Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocukların yalnız oyunları (f=9) daha fazla oynaması, sosyal etkileşimde zorluk yaşadıklarını göstermektedir. Benzer şekilde, bedensel yetersizliği olan çocukların paralel oyunları (f=14) tercih etmesi, fiziksel sınırlılıklarına rağmen diğer çocuklarla aynı ortamda bulunma isteklerini yansıtmaktadır. Genel olarak, yalnız oyunların birlikte oyunlardan daha fazla tercih edilmesi, çocukların özel gereksinimlerinden kaynaklanan sosyal ve fiziksel sınırlılıkların bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Tablo 5. Özel Gereksinim Türüne Göre Oyun Süresi

Özel Gereksinim Türü	Açık Alanda Ortalama Oyun Süresi	Kapalı Alanda Ortalama Oyun Süresi
İşitme Yetersizliği olan	59 dakika	54 dakika
Zihinsel Yetersizliği olan	13 dakika	22 dakika
Bedensel Yetersizliği olan	7 dakika	34 dakika
Otizm Spektrum Bozukluğu olan	22 dakika	29 dakika
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan	61 dakika	47 dakika
Dil ve Konuşma Güçlüğü olan	65 dakika	61 dakika
Down Sendromu olan	25 dakika	21 dakika

Tablo 5'teki bulgular, özel gereksinimli çocukların açık ve kapalı alanlarda geçirdikleri oyun sürelerinin, bireysel gereksinimlere ve çevresel faktörlere göre farklılaştığını göstermektedir. İşitme yetersizliği olan çocuklar, açık alanda ortalama 59 dakika, kapalı alanda ise 54 dakika oyun oynayarak her iki ortamda da benzer süreler geçirmektedirler. Zihinsel yetersizliği olan çocuklar, açık alanda 13 dakika, kapalı alanda ise 22 dakika oyun oynayarak daha sınırlı bir oyun süresi sergilemektedirler; bu da daha kontrollü ve düşük uyarıcı içeren kapalı alanlara yönelindiklerini düşündürmektedir. Bedensel yetersizliği olan çocuklar, açık alanda sadece 7 dakika oyun

oyarken, kapalı alanda 34 dakika oyun oynamaktadırlar, bu durum fiziksel kısıtlamaların açık alan aktivitelerine katılımı sınırladığını göstermektedir. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) olan çocuklar, açık alanda 61 dakika, kapalı alanda ise 47 dakika oyun oynayarak açık alanı daha fazla tercih ettiklerini ve dışarıdaki hareketli etkinliklere yöneldiklerini ortaya koymaktadır. Dil ve Konuşma Güçlüğü çeken çocuklar, açık alanda 65 dakika, kapalı alanda ise 61 dakika oyun oynayarak sosyal etkileşim gereksinimlerinin açık alan aktivitelerinde daha fazla karşılandığını göstermektedirler. Down Sendromu olan çocuklar ise açık alanda ortalama 25 dakika, kapalı alanda ise 21 dakika oyun oynamaktadırlar. Bu bulgular, özel gereksinimli çocukların çevresel koşullar ve bireysel gereksinimlere bağlı olarak farklı oyun süreleri ve tercihleri sergilediklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 6. Özel Gereksinim Türüne Göre Karşılaşılan Güçlükler

Özel Gereksinim Türü	İletişim Problemleri	Oyuncak Paylaşmama	Oyun Dışı Bırakılma	Öğretmen Müdahalesi	Düşme Yaralanma
İşitme Yetersizliği olan	8	7	14	5	1
Zihinsel Yetersizliği olan	9	5	1	1	0
Bedensel Yetersizliği olan	0	1	4	15	8
Otizm Spektrum Bozukluğu olan	8	11	5	1	0
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan	2	6	5	7	5
Dil ve Konuşma Güçlüğü olan	16	5	0	0	0
Down Sendromu olan	11	5	4	2	2
F	54	40	33	31	16

Tablo 6'daki veriler, özel gereksinimli çocukların serbest oyunlarında karşılaştıkları güçlüklerin, gereksinim türlerine bağlı olarak belirgin farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. İletişim problemleri, en yaygın güçlük olarak öne çıkmaktadır ve özellikle Dil ve Konuşma Güçlüğü olan çocuklarda (f=16) en fazla gözlemlenmektedir. Ayrıca İşitme Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklar da (f=8) bu güçlükle sıkça karşılaşmaktadır. Oyuncak paylaşmama güçlüğü, özellikle Otizm Spektrum Bozukluğu olan çocuklar için (f=11) belirgin bir zorlukken, Zihinsel Yetersizliği olan çocuklarda (f=5) daha az görülmektedir.

Oyun dışı bırakılma, İşitme Yetersizliği olan çocuklar için (f=14) en yaygın güçlükken, Zihinsel Yetersizliği olan ve Dil ve Konuşma Güçlüğü olan çocuklar için neredeyse yaşanmazken (f=0). Öğretmen müdahalesi, özellikle Bedensel Yetersizliği olan çocuklarda (f=15) en fazla yaşanırken, diğer gruplarda bu zorluk daha az sıklıkla karşılaşılmaktadır. Düşme ve yaralanma güçlüğü ise, en çok Bedensel Yetersizliği olan (f=8) ve Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu olan çocuklarda (f=5) gözlemlenmiştir, ancak çoğu çocuk bu tür bir zorluk yaşamamaktadır.

Bu bulgular, çocukların gelişimsel gereksinimlerine ve özel durumlarına bağlı olarak oyun sırasında farklı güçlüklerle karşılaştıklarını ve her bir gereksinim türü için özelleştirilmiş desteklerin gerekliliğini vurgulamaktadır. İletişim problemleri tüm gruplar için önemli bir zorluk olsa da oyuncak paylaşmama, öğretmen müdahalesi ve düşme yaralanma gibi güçlükler, belirli gereksinim türlerinde daha yaygın gözlemlenmektedir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada, okul öncesi dönemdeki özel gereksinimli çocukların serbest oyun zamanındaki oyun davranışları, materyal kullanımı, oyun türleri ve karşılaştıkları güçlükler incelenmiş, elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmıştır. Özel gereksinimli çocukların oyunları ve oyun davranışlarının, özel gereksinim türüne bağlı olarak farklılıklar gösterdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, bu çocukların serbest oyun zamanlarında karşılaştıkları güçlükler, eğitim ortamlarındaki bazı yapısal ve sosyal faktörlerle ilişkili olarak belirlenmektedir.

Araştırma bulguları, özel gereksinimli çocukların oyun davranışlarının çoğunlukla paralel oyun ve yalnız oyun şeklinde gerçekleştiğini göstermektedir. Çalışma, zihinsel yetersizliği olan çocukların, serbest oyunlarda yalnız oyun davranışlarını daha fazla sergilediğini ortaya koymuş, bu bulgu Bronson (1972) ve Duman ve Koçak (2013) gibi önceki çalışmalarla uyumludur. Zihinsel yetersizliği olan çocukların sosyal etkileşimdeki güçlükleri, onların oyun davranışlarını daha izole hale getirmekte, bu da akranlarıyla etkileşime girme fırsatlarını sınırlamaktadır (Metin ve Işıtan, 2011). Benzer şekilde, Down Sendromu olan çocukların oyun davranışlarının da yalnız oyun yönünde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Bu bulgu, Gözün-Kahraman ve Kılınç (2021) tarafından yapılan çalışmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Ancak, Atık (1986) tarafından yapılan araştırmada, Down Sendromu olan çocukların yaşları ilerledikçe paralel oyun davranışlarının arttığı ifade edilmiştir. Bu farklılık, yaş ve gelişim düzeyinin oyun davranışları üzerindeki etkisini vurgulamaktadır.

Özel gereksinimli çocukların oyun sürelerinin, normal gelişim gösteren çocuklarla benzerlik gösterdiği ancak dikkat sürelerinin daha kısa olduğu bulunmuştur. Bu bulgu, Tejero, Hughes ve Passmore (2020) ve Metin, Şahin ve Şanlı (1999) tarafından yapılan çalışmalara paraleldir. Özel gereksinimli çocukların kısa dikkat süreleri, oyun sırasında sık sık ortam değişikliği yapmalarına yol açmakta, bu da oyun süreçlerinin sürekliliğini olumsuz etkilemektedir. Dikkat eksikliği, özellikle dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) olan çocuklarda daha belirgin hale gelmektedir, bu da oyun sürelerinin ve etkileşimin kalitesinin kısıtlanmasına neden olmaktadır.

Sembolik oyun, çocukların bilişsel gelişimleriyle yakından ilişkilidir ve genellikle çocukların oyun materyallerini sembolik olarak kullanabilme becerisiyle ortaya çıkar. Bu çalışmada, özel gereksinimli çocukların materyalleri daha çok gerçek amacına uygun kullanmaları ve sembolik oyunları sınırlı bir şekilde oynamaları dikkat çekicidir. Zihinsel yetersizliği olan çocukların sembolik oyunlarda gecikmeler yaşaması, bilişsel gelişimindeki sınırlamaların bir yansımasıdır. Hellendom vd. (1994) ve Ungerer ve Sigman (1981) tarafından yapılan araştırmalar, otizm spektrum bozukluğu (OSB) ve zihinsel yetersizliği olan çocukların sembolik oyun ve materyal kullanımı konusunda güçlükler yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bu bulgular, bilişsel gelişimdeki gecikmelerin, sembolik oyun becerilerini olumsuz yönde etkileyebileceğini göstermektedir. Bununla birlikte, Bray ve Cooper (2007) gibi araştırmalar, bu çocukların sembolik oyun becerilerinin gelişebilmesi için normal gelişim gösteren çocuklarla daha fazla etkileşimde bulunmalarının önemini vurgulamaktadır.

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, özel gereksinimli çocukların oyun sırasında iletişim problemleri, oyun dışı bırakılma ve düşme yaralanma gibi güçlüklerle karşılaştığıdır. Bu güçlükler, özel gereksinimli çocukların oyun etkileşimlerinde daha fazla zorluk yaşamasına yol açmaktadır. İletişim güçlükleri, bu çocukların akranlarıyla sağlıklı etkileşimler kurmalarını engellemekte ve sosyal becerilerinin gelişmesini olumsuz etkilemektedir. Bu bulgu, Yıldırım (2022) ve Özdoğru (2021) tarafından yapılan çalışmalarda da desteklenmektedir. Ayrıca, çocukların oyun esnasında oyun dışı bırakılma ve dışlanma gibi deneyimler yaşamaları, kaynaştırma uygulamalarındaki eksiklikleri işaret etmektedir (Connor, Guralnick ve Hammond, 1995). Bu bağlamda, eğitim ortamlarında yapılan düzenlemeler, çocukların oyun etkileşimlerine katılımını artırmak için daha fazla fırsat sunmalıdır.

Araştırmada, özel gereksinimli çocukların düşme yaralanmaları ve fiziksel güvenlik sorunları yaşadıkları da tespit edilmiştir. Yazıcı ve Durmuşoğlu (2017) ile Ata (2016) tarafından yapılan çalışmalarda, okul öncesi eğitim kurumlarının fiziksel altyapılarının yetersiz olduğu ve özel gereksinimli çocukların güvenliği konusunda kaygılar bulunduğu ifade edilmiştir. Bu durum, özel gereksinimli çocukların oyunlarını sınırlayabilir ve olumsuz gelişim etkilerine yol açabilir. Okul öncesi öğretmenlerinin oyun alanları ve güvenlik önlemleri konusundaki farkındalıkları artırılmalı, oyun alanlarının fiziksel erişilebilirliği ve güvenliği gözden geçirilmelidir.

4.1. Sonuç ve Öneriler

Araştırma bulguları, özel gereksinimli çocukların oyun türlerini, tercih ettikleri oyun alanlarını ve kullandıkları materyalleri belirli bir düzende sergilediklerini göstermektedir. Açık alanda fiziksel oyunlar ve doğal materyallerle oyun, çocukların en çok tercih ettiği oyun türleri arasında yer alırken, kapalı alanda yapı inşa oyunlarının daha fazla tercih edildiği gözlemlenmiştir. Özellikle, açık alanlarda kum, su ve yaprak gibi doğal materyallerin bulunması, çocukların bu tür oyunları tercih etmelerine yol açmaktadır. Aynı şekilde, bedensel yetersizliği olan çocukların fiziksel oyunlardan kaçınırken, diğer özel gereksinim türlerinden olan çocukların bu tür oyunları tercih etmeleri, fiziksel gelişimlerine ve oyun ihtiyaçlarına dayalı farklılıkları ortaya koymaktadır.

Özel gereksinimli çocukların oyun sürelerine ilişkin veriler, çoğunluğun 48-63 dakika arasında değişen sürelerle oyun oynadığını, bunun yanı sıra en kısa oyun sürelerinin 0-15 dakika arasında gözlemlendiğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, çocukların oyun sürelerinin hem gelişimsel ihtiyaçlarına hem de çevresel faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini göstermektedir. Çocukların oyun sırasında karşılaştıkları güçlükler arasında en yaygın olanı, dil ve konuşma bozukluğu olan çocukların iletişim sorunlarıyla ilişkili güçlüklerdir. Ayrıca, açık alanlardaki fiziksel oyunlarda sık sık düşme yaralanmalarının yaşandığı, öğretmen müdahalelerinin ise çocukların oyun süreçlerinde sıklıkla devreye girdiği belirlenmiştir.

Özgür oyun seçiminde esneklik sağlanması önemlidir. Araştırma bulguları, özel gereksinimli çocukların oyun sırasında öğretmen müdahalesine daha az maruz kalmalarının gerektiğini göstermektedir. Bu doğrultuda, öğretmenler, çocukların oyun arkadaşlarını, materyallerini ve alanlarını seçme konusunda daha fazla özgürlük tanımalıdır. Bu özgürlük, çocukların içsel dünyalarını yansıttıkları ve dış dünyayı keşfettikleri bir oyun ortamı oluşturacaktır. Aynı zamanda, öğretmenler, çocukların oyun süreçlerini gözlemlemeli ve karşılaştıkları güçlükler doğrultusunda müdahalede bulunarak, oyun deneyimlerini daha verimli hale getirmelidir. Fiziksel güvenlik önlemleri de artırılmalıdır. Özellikle DEHB ve bedensel yetersizliği olan çocukların oyun sırasında düşme gibi yaralanmalar yaşadığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle, okul öncesi eğitim kurumlarının iç ve dış mekânları, özel gereksinimli çocukların güvenliğini sağlamak amacıyla yeniden düzenlenmeli ve oyun alanlarındaki riskler minimize edilmelidir. Oyun alanlarının, çocukların motor becerilerine uygun şekilde tasarlanması, güvenlik önlemlerinin artırılması ve kazaların önüne geçilmesi sağlanabilir. Serbest oyun zamanı, doğru zamanlamalarla düzenlenmelidir. Araştırma, öğretmenlerin serbest oyun zamanını genellikle kapalı alanda düzenlediklerini, ancak açık alanda oyun oynamak için daha fazla çaba harcadıklarını göstermektedir. Bu nedenle, serbest oyun zamanı, çocukların hazır bulunuşluk seviyelerinin en yüksek olduğu saatlere denk gelecek şekilde planlanmalıdır. Ayrıca, sınıf içi ve dışı oyun alanları, özel gereksinimli çocuklar için erişilebilir hale getirilmelidir. Sembolik oyun ve materyal kullanımı da teşvik edilmelidir. Özel gereksinimli çocukların sembolik oyun ve materyalleri kullanma konusunda daha az tercih gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu sebeple, öğretmenler ve aileler, çocukların sembolik oyun becerilerini geliştirecek etkinliklere yer vererek, onların dilsel ve bilişsel gelişimlerine katkı sağlayabilirler.

Araştırmacılara yönelik olarak, farklı coğrafi bölgelerde araştırmalar yapılması önerilmektedir. Bu araştırma, Mersin ili merkez ilçelerindeki bağımsız anaokullarında gerçekleştirilmiştir. Benzer araştırmalar, farklı coğrafi bölgelerdeki bağımsız anaokulları ve ilkokul bünyesindeki anasınıflarında yapılabilir. Bu tür çalışmalar, coğrafi ve kültürel farklılıkların oyun davranışları üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamıza olanak tanıyacaktır. Ayrıca, araştırmalar daha geniş ve çeşitli çalışma gruplarıyla yapılabilir. Bu araştırma büyük ölçüde dil ve konuşma güçlüğü çeken çocuklarla yapılmıştır. Her özel gereksinim türünden eşit sayıda çocukla yapılan çalışmalar, araştırmanın genellenebilirliğini artırabilir. Bunun yanında, nicel verilerle desteklenmesi araştırmanın bulgularının geçerliliğini artıracaktır. Nicel analizlerin, gözlem verilerinin daha geniş bir örnekleme doğrulanmasına olanak tanıyacaktır. Deneysel araştırmalar ise, normal gelişim gösteren çocuklarla özel gereksinimli çocukların oyun içerikleri ve karşılaştıkları güçlükler arasındaki benzerlik ve farklılıkları daha ayrıntılı bir şekilde inceleyebilir. Bu tür araştırmalar, özel gereksinimli çocukların oyun süreçleri ve sosyal etkileşimleri hakkında daha derinlemesine bilgiler sunabilir.

Sonuç olarak, özel gereksinimli çocukların oyun davranışlarının incelenmesi, okul öncesi eğitimde oyun ortamlarının özel gereksinimli çocukların ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bulgular, öğretmenler ve aileler için oyun sürecini çocukların gelişimini desteklemek amacıyla nasıl bir araç olarak kullanabileceklerine dair önemli stratejiler geliştirilmesine yardımcı olabilir.

KAYNAKLAR

- Aykara, A. (2017). Çocuk merkezli oyun terapisinin engelli çocuklara yönelik sosyal hizmet uygulamaları açısından önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 28(1), 169-186.
- Ata, S. (2016). *Okul öncesi öğretmenlerinin dış mekânda oyun uygulamaları ve çocukların dış mekânda oyun oynamalarına ilişkin görüşleri*[Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].Hacettepe Üniversitesi.
- Atik, B. (1986). *Okul öncesi çağıdaki normal gelişim gösteren çocuklar ile Down sendromlu çocukların tercih ettikleri oyun tiplerinin ve oyun içindeki sosyal iletişimi davranışlarının incelenmesi*[Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].Hacettepe Üniversitesi.
- Aydın, B. (2017). *Özel eğitimde oyun ve müzik*. Eğitim Yayınevi.
- Bray, P., & Cooper, R. (2007). The play of children with special needs in main stream and special education settings. *Australian Journal of Early Childhood*, 32(2), 37-43.
- Bronson, W. C. (1972). *Competence and growth of personality*. University of California at Berkeley.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., & Çakmak, E. K. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık
- Creswell, J. & Plano, V. (2007). Understanding mixed methods research. J. Creswell (Ed.), *Designing And Conducting Mixed Methods Research* (s.1-19). Thousand Oaks, Ca: Sage.
- Duman, G., & Koçak, S. (2013). Anaokulu kaynaştırma sınıfında yer alan özel gereksinimli bir çocuğun sosyal oyun ve sosyal iletişim özellikleri. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 2(2), 22-40. <https://doi.org/10.30703/cije.318561>
- Frey, J. R., & Kaiser, A. P. (2011). The use of play expansions to increase the diversity and complexity of object play in young children with disabilities. *Topics in Early Childhood Special Education*, 31(2), 99-111. [https://doi.org/10.1177/0271121410378758​:contentReference\[oaicite:0\]{index=0}](https://doi.org/10.1177/0271121410378758​:contentReference[oaicite:0]{index=0}).
- Gözün-Kahraman, Ö., & Kılınç, N. (2022). Down sendromlu bir okul öncesi kaynaştırma öğrencisinin oyun davranışlarının incelenmesi: Nitel bir araştırma. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal (SMART Journal)*, 8(55). <https://doi.org/10.31576/smryj.1331>
- Guralnick, M. J., Connor, R. T., & Hammond, M. A. (1995). Peer interactions in mainstreamed and specialized playgroups. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 16(1), 75-103. [https://doi.org/10.1016/0193-3973\(95\)90022-5](https://doi.org/10.1016/0193-3973(95)90022-5)
- Hellendom, J., Van Der, R. & Smith, B. S. (1994). *Play and intervention*. State University of New York Press.
- Manwaring, M. (2011). *Title of the work*. Publisher.
- Milli Eğitim Bakanlığı Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bedensel ve Süreğen Hastalıklar (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı*.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Merriam, S. B. (2018). *Qualitative research and case study applications in education*. Jossey-Bass.
- Metin, N. (2012). Özel gereksinimli çocukların kaynaştırılması. N. Metin (Ed.), *Özel gereksinimli çocuklar içinde*. Maya Akademi Yayınları.
- Metin, N. ve Işıtan, S. (2011). Zihin engelli çocuklar ve eğitimleri. Necate Baykoç (Ed.), *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim içinde* (ss. 159-181). Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Metin, N., Şahin, S., & Şanlı, E. (1999). Okul öncesi düzeyde ve dört-dokuz yaş grubundaki zihinsel engelli çocukların tercih ettikleri oyun köşeleri ve oynadıkları oyun tiplerinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1(1), 33-45.
- Önal, S. (2017). *Kent parklarının yararları: Kentten kaçış*. Uluslararası 2. Sosyal Bilimler Sempozyumu.
- Özdoğru, M. (2021). Özel gereksinimli çocukların okul öncesi eğitiminde karşılaşılan sorunlar. *Temel Eğitim*, 11, 6-16. <https://doi.org/10.52105/temelegitim.11.1>
- Sarı, H., & İlik, S. (2014). Özel gereksinimli bireylerin eğitiminde ana amaç ve topluma kazandırılmaları [The main purpose of educating individuals with special needs and their integration into society]. In *Özel gereksinimli çocuklar ve aileleri* (pp. 3-28). Nobel Yayınevi.

- Sucuoğlu, B. (2010). *Özel gereksinimli çocuklar için eğitim uygulamaları*. Pegem Akademi.
- Tejero-Hughes, M., & Passmore, A. H. (2020). Exploration of play behaviors in an inclusive preschool setting. *Early Childhood Education Journal*, 49(6), 1155–1164. <https://doi.org/10.1007/s10643-020-01032-4>
- Tenikeci, Z., & Cevher-Kalburan, N. (2021). Özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin açık hava oyun parklarına ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 22(1), 87-112.
- Tuğrul, B. (2009). Okul öncesi eğitimde kullanılan öğretim yöntemleri ve teknikleri. M. Sağlam (Ed.), *Özel öğretim yöntemleri*. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Tuğrul, B. (2013). Çocukta oyun gelişimi. N. Aral, Ü. Deniz, A. Kan (Ed.), *Öğretmenlik alan bilgisi: Okul öncesi öğretmenliği içinde*. (ss. 245-269).
- Tuğrul, B. (2015). Oyunun gücü. A.B. Aksoy (Ed.), *Okul öncesi eğitimde oyun içinde*. Hedef CS Yayıncılık.
- TÜİK (2002). *Türkiye özürllüleri araştırması*. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı ve TC Başbakanlık İdaresi Başkanlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Ungerer, J. A., & Sigman, M. (1981). Symbolic play and language comprehension in autistic children. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 20, 318–37.
- Yazıcı, D. N., & Durmuşoğlu, M. C. (2017). Özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin karşılaştığı sorunlar ve beklentilerinin incelenmesi. *Uludađ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 657-681.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. baskı). Seçkin Yayıncılık
- Yıldırım, B. (2022). Özel gereksinimli çocukların okula uyum sürecine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 56(56), 118-134.